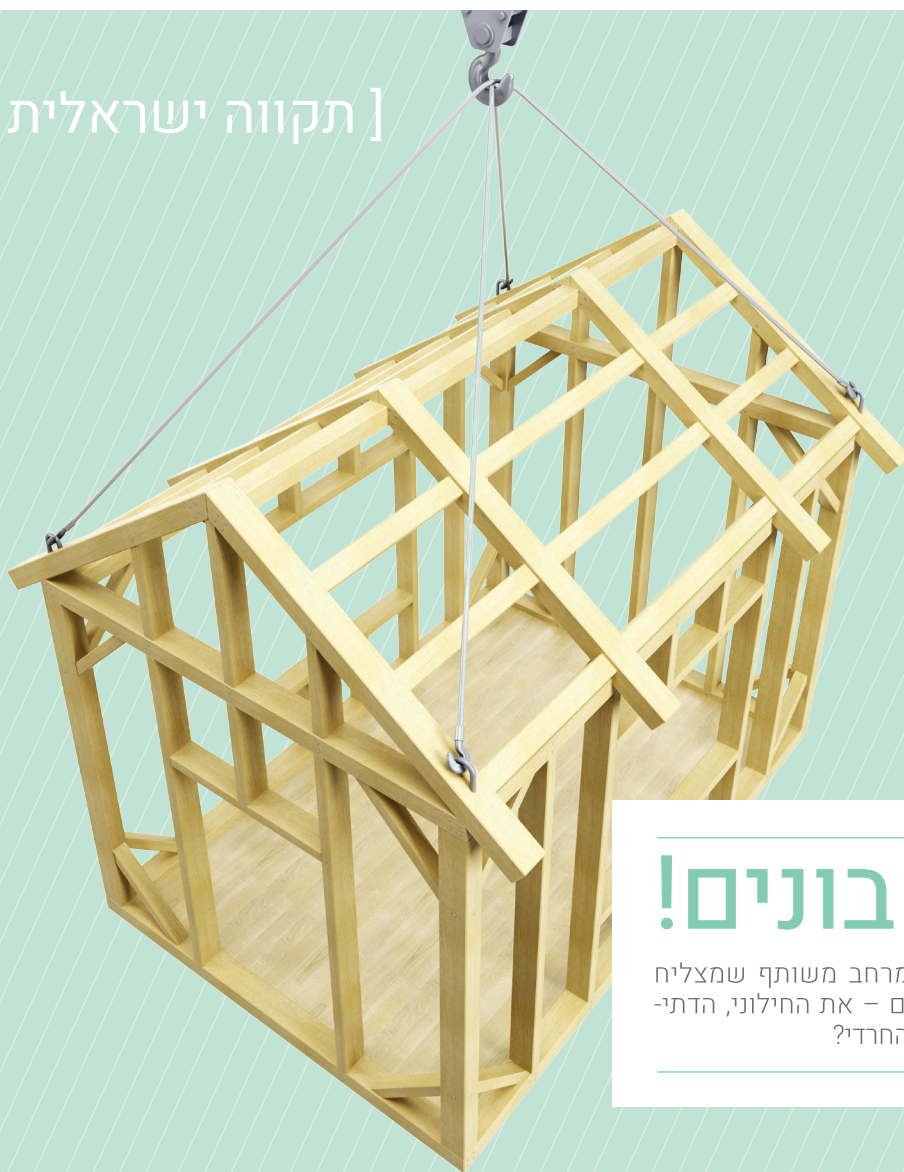


מעורב

עיתון המחלקה למעורבות חברתית

גליון 18 פב' 2018 שנת תשע"ח | אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

[תקווה ישראלית]



כאן בונים!

איך מייצרים מרחב משותף שמצליח להכיל את כולם – את החילוני, הדתי-לאומי, הערבי והחרדי?



פתח דבר



באחת השבתות הראשונות בטירונות שלי, אי שם באוהל בדרום, ישבתי עם כל החבר'ה מהמחלקה על המיטות באוהל ודיברנו. באיזשהו שלב השיחה עברה לדבר על בנות, כשעלון עם תמונות של דוגמניות עובר מיד ליד. אני, שהייתי חייל דתי שלא חווה אינטראקציה קרובה עם חילונים לפני כן, התקשיתי להתמודד עם הסיטואציה. לא כי עד אז לא דיברתי על ועם בנות, אלא כי אף פעם לא בפתיחות כזאת. נבוך ומבולבל יצאתי מהאוהל, תוהה איך אצליח גם להתחבר אליהם וגם לשמור על עולם הערכים שלי.

כל אחד ואחת מאתנו גדלו בסביבה שונה, סביב ערכים שונים, והאמת שזה היה די נוח. בתי הספר שלמדנו בהם חינוכו לערכים האלו, תנועות הנוער דיברו אותם וחוץ ממה שראינו בתקשורת, שגם היא הייתה שונה ממקום למקום, לא היינו צריכים להתמודד עם משהו אחר. ההתמודדות מתחילה כשאנחנו יוצאים מהבית – אם זה בצבא, באוניברסיטה או בעבודה, כשהערכים שלנו נפגשים ומתחילים להתנגש. אם עד היום יכולנו להתמודד עם זה באמצעות בריחה למקומות ולמוסדות הנוחים לנו, ככל שעוברות השנים התחושה היא שאנחנו נדרשים להתמודד יותר ויותר עם המפגש עם ה'אחרים' ולהגן על האמונות שלנו.

בשנת 2015 הציג הנשיא ריבלין נתונים על ההשתייכות המגזרית של תלמידי כיתות א' באותה השנה. הנתונים הצביעו על כך ש-12 שנים מאותו יום, כשהם יהיו בני 18, בערך כמחצית מהאוכלוסייה בגיל גיוס תהיה חרדית או ערבית, ואם נסתכל קדימה יותר נבין שכמחצית מהאוכלוסייה הבוגרת במדינה עלולה שלא להשתתף, כמעט, במעגל העבודה, באקדמיה ובצבא. בנאומי, שנקרא לימים 'נאום השבטים', קרא לנו הנשיא להתעורר ולהבין שאיננו יכולים להמשיך ככה, שאנחנו חייבים ללמוד איך לחיות ביחד ולשלב את כולם – גם את אלה שאולי פחדנו מהם עד היום.

בשאלה הזו בדיוק עוסק הגיליון שלפניכם. איך אנחנו מייצרים מרחב משותף שמצליח להכיל את כולם – את החילוני, הדתי-לאומי, הערבי והחרדי – מבלי לפגוע בערכים המקודשים לכל אחד מהם? איך צריכה להיראות הישראליות החדשה, זו שמקבלת ומזוהה על-ידי כולם? והאם אנחנו באמת מוכנים לכך?

בנימה אישית, אני שמח וגאה לקחת חלק בחזרתו של גיליון 'מעורב' לחיינו. כסטודנט שמעביר את ימיו בקריאת מאמרים ובהקלדת מספרים במחשבון, יש משהו מרענן ומאתגר בלהישאב לנושא כזה חשוב ורלוונטי ולחיות סביבו כמה חודשים. אני מקווה שתיהנו מהקריאה כמו שאני נהניתי מהעריכה, ושהדפים הבאים יעוררו בכם עניין, מחשבה, צחוק ודמעות. לסיום, אני מאחל לכולנו ימים יפים וסמסטר מהנה ופרודוקטיבי.

קריאה מהנה,
זאביק
עורך 'מעורב'

תוכן עניינים:

יצירה מעורבת	04
פה ושם	05
הסלון המשותף	06-09
מיומנה של סטודנטית בדואית	10
חרדים – לא מה שחשבתם	11
בלי לוותר על הזהות היהודית	12-15
כשגלביה ובלנסטון נפגשים	16-19
חובת ההוכחה	20
חשבון פשוט	21
תקווה ישראלית בקמפוס	22-23

"מעורב" – עיתון המחלקה למעורבות חברתית, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
מנהלת המחלקה: עו"ד ורד סרוסי-כ"ץ
עורך וכותב ראשי: זאביק זפט
מנהלת העיתון: אושרית אליעזר
עריכה לשונית: הילה שנהב
עיצוב גרפי: סטודיו רווה-פלג
טלפון המערכת: 08-6472841
דואר אלקטרוני: bgu.meorav@gmail.com
בית-דפוס: דפוס אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
תודות למערכת העיתון: סיון פוליטי-נגרין, יונית ישי-אבגי, שושנה קסאי.

העיתון מעורב מבקש לתת ביטוי לקשת של דעות. הדעות המיוצגות בגיליון הן על דעת הכותבים בלבד ולא על דעת המחלקה למעורבות חברתית ו/או האוניברסיטה.

פה ושם

אביב שאול



”לא באתי לדבר אליכם פוליטיקה, באתי לדבר על אמונות ודעות”, אמר הסופר עמוס עוז לתושבי ותושבות היישוב עופרה שבשומרון. ”באתי לכאן מפני שבחודשים האחרונים עלינו כולנו לאוקטבות גבוהות מאוד וצריך להשתדל שלא לחצות את הגבול שבין מחלוקת קשה ומרה לבין שנאה. הערב...לא ארכך עמדות לכבוד דרכי שלום...נקודות המוצא שלנו שונות ועל כן המסקנות תהיינה שונות” (מתוך 'פה ושם בארץ ישראל', 1982).

לפני יותר משלושה עשורים יצא עמוס עוז למסע בחברה הישראלית המקוטבת של ימי מלחמת לבנון הראשונה וכתב במשך חודשיים את הגיגיו. תוך כדי קריאת ספרו התפלאתי לגלות שאנחנו, בני ובנות הדור הצעיר, חיים ומחיים באותה נשימה את אותו השיח שהתקיים בישראל עוד לפני 36 שנים.

בשנתיים החולפות יצאתי לשני מסעות עצמאיים בין 112 בתים של משפחות ישראליות. חגגתי את ליל הסדר עם נכדות פלסטיניות-יהודיות לסבא וסבתא חרדים, רקדתי במסיבה להט”בית עם זוג אמהות לסביות בתל אביב, ראיינתי פוליטיקאיות ופעילות חברתיות בסלון ביתם. ביקשתי, 112 פעמים, לפגוש את החברה הישראלית באופן בלתי אמצעי. ביקשתי לחוות את תושבי הבית, הפרטי והציבורי, במעין חוויה סימולטנית. לטעום מהמקלובה בלקייה, לצלם את מפת ארץ ישראל השלמה בחברון, להריח את האינג'ר של קסה ביפו, להקשיב לדברי מורה לאזרחות מוסלמית בשפרעם כשהיא מלמדת את הכרזת העצמאות, להביט בעיניהם של נוער המשפחות השכולות בגוש עציון, ובין כל אלו, להכריח את עצמי לפגוש את המשותף שבין כל אלו. החוויות היוזמות האלו, אפשרו לי לבנות את הפאזל הישראלי מחדש ולגבש תפיסת עולם שמצליחה להכיל שונות שמתקיימות בבית הלאומי שלי ומחוצה לו.

אך לצד החוויה המרגשת ישבתי לדייטים חוזרים ונשנים עם האתגרים שעומדים בפני החברה שבה אנחנו

חיים. משפחות רבות העידו שהן מתקשות לתת אמון בציבורים אחרים, שהמגזר האחר מעכב “אותנו” בדרך להגשמת החזון המגזרי עמו המשפחה מזדה. שאלתי את עצמי לא פעם אם לנוכח משבר האמון ההדדי הקיים ביניהן, לא מוטב שיפגשו? לא כדי להתחתן או להתפלל ביחד וגם לא כדי להתאים את מילות ההמנון לנרטיבים הסותרים, אלא כדי להכיר, לשאול, לשבור את החומות, לפרק את הפחד הדו-כיווני שמפריד בנינו ולדעת ולו מעט על החזון של המגזר האחר.

החוויות שרכשתי מתקשרות למשימה הלאומית שהטיל עלינו נשיא המדינה. בנאומו בכנס הרצליה, תוך חלוקה דמוגרפית גסה, פנה לציבורים השונים בישראל והפציר בנו להתחיל לקיים ארבעה עקרונות מרכזיים. “עלינו להכיר את ציפור הנפש של כל שבט”, אמר ריבלין, “להבטיח הוגנות ושוויון בין השבטים... לחתור ללקיחת אחריות קולקטיבית... ולייצר יחד מודל חברתי של ישראליות משותפת”. בחודש דצמבר, במסגרת סיור שהובילו מדור מעורבות חברתית של אגודת הסטודנטים וארגון מוישה האוס, הגעתי למשכנו של הנשיא בירושלים. בסיום הסיור חשבתי על יצירת מרחבים משותפים עבור אנשים בעלי זהויות שונות ומנוגדות בישראל. מתוך כך, אני מזמין אתכם לתרגיל מחשבתי לסיום:

אתם אדריכלים ואדריכליות. קיבלתם לשולחנכם פרויקט תכנון דירה בבאר בשבע שמיועדת לקבוצה של ארבעה סטודנטים וסטודנטיות באוניברסיטה. אחת מהן היא מוסלמית, מגדירה את עצמה פלסטינית ולא יכולה שאלכוהול ייכנס בכותלי הבית, אחר מגדיר את עצמו הומוסקסואל שומר מצוות ומבקש לתלות דגל גאוה בחלון הבית, שלישית לומדת עבודה סוציאלית, מגדירה את עצמה חרדית ומתוקף כך שומר כשרות וסטודנט רביעי, מגדיר את עצמו חילוני, לומד מנהל עסקים ובזמנו הפנוי רוקד סלסה בנגטיב. כעת, חשבו עם עצמכם. כיצד יראה הבית? האם החדרים יהיו שווים בגודלם? מה תתלו על הקירות? האם תקימו סלון כמרחב משותף? עצרו לרגע והמשיכו לשאלות הבאות. האם תיקחו את הפרויקט? האם הוא בר קיום? האם אתם מאמינים בו?

אביב שאול הוא יזם “לא לפחד כלל” – מיזם חברתי ליצירת מסעות אישיים בחברה הישראלית, סטודנט במחלקה לפוליטיקה וממשל וחבר מוביל ב”מוישה האוס”

הניפו דגל

בן-אור נגב

הניפו דגל, התקבצו נא שבטי,

השנאה מכלה שבטנו,

בליבנו מחילה,

והוא זה שאשם מה עשינו רע,

אדם לאדם אדם,

תורתנו אבה,

מדוע מתנכלים לו בשל צבע עורו שפתו אמונתו,

דמי הוא דמו,

נשמתי נשמתי,

שא תפילה אל האל,

האחד המוחל,

שנה התפישה,

שבטנו קמל...

בן-אור נגב הוא משתתף הלל בן גוריון בתכנית “מוזה מקומית” המביאה לחיבור בין אמנים צעירים, סטודנטים ותושבי באר שבע, תחת הנושאים של זהות יהודית, ישראליות וקהילתיות, בתמיכת CJA

שורשים ונפיים

אמנון שמוש

היה כמובן המורה לעברית.

הוא נתן לנו לכתוב חיבור

”מה אני רוצה להיות שאהיה גדול”.

אני ישבתי וחשבתי והתעצבנתי. לא ידעתי מה לכתוב.

אחר-כך כתבתי וכתבתי כאילו אחז אותי בולמוס.

אני רוצה להיות גם עם שורשים, גם עם כנפיים, כתבתי.

למה חייב אדם לוותר על השורשים, אם ליבו חפץ בכנפיים? (כתבתי שלושה סימני שאלה, אחר כך מחקתי שניים).

השורשים מפסידיים כל כך הרבה, כשהם תקועים באדמה ואינם יכולים לרחף ולראות את נופו האדיר של העץ שהם חלק ממנו ואת היער הגדול שהעץ כולו הוא חלק ממנו.

והציפורים שעל העץ, שזכו ויש להן כנפיים, חסרות הן את האחיזה בקרקע. קניהן תלויים בחסדיה של רוח סערה ובחוסנו של העץ, שבסתר ענפיו הן חוסות.

על כן, סיימתי, כשאהיה גדול אני רוצה להיות אדם עם שורשים וכנפיים.

(מתוך 'תמונות מבית הספר העממי')

פרופ' אורן יפתחאל, ראש המחלקה לגאוגרפיה ופיתוח סביבתי וחוקר חברות שסועות, חושב שהמדינה צריכה להיות פחות יהודית ויותר דמוקרטית ושאוּלי הגיע הזמן לשנות את הדגל. ראיון על מחלוקות, על שותפות ועל איך המרחב הציבורי של כולנו אמור להיראות.



ב'נאום השבטים' הציג הנשיא מציאות שאיתה נתמודד בעתיד הלא רחוק. כיצד הסדר הישראלי החדש ישפיע עלינו ועל הסדר החברתי במדינה?

"לדעתי הוא מציג תרחיש חלקי. חשוב מאוד להסתכל על המגמות האלה, גם על הגבולות שנעשים יותר סגורים וגם על חוסר השילוב בין הקבוצות. הביקורת העיקרית שלי כלפי נאום זה היא שאם הוא מתייחס לארבעה שבטים של ישראלים, הוא צריך להתייחס גם לשבט הפלסטיני. הוא מתעלם ממנו בצורה חסרת הסבר, כמו שהרבה ישראלים מתעלמים. מנגד, הוא מכליל את כל היהודים, אבל כ-420 אלף מהיהודים יושבים מעבר לקו הירוק, אז איך הוא מכליל אותם ולא את הפלסטינים? זהו מהלך בעייתי. בסך הכל הוא מצביע על בעיה נכונה, אך נוכח ההתעלמות מהשבט הפלסטיני הבעיה תחריף, כי חלק גדול מהגבולות ומהשבטיות של החברה הישראלית הוא בדיוק סביב הנושא הפלסטיני. אמנם במריבות שבין השבטים יש גם ממדים שלא קשורים בעניין הזה, אבל הוא מרכזי ואולי החזק ביותר, בוודאי בין יהודים לערבים שבתוך ישראל, כי הם חלק מהאומה הפלסטינית, אך גם בין דתיים לחילוניים. אני מניח שגם אם לא היו ערבים היה מתח על הצביון היהודי של המדינה, אבל זה מחריף כי ככל שאתה רוצה שהצביון יהיה יותר יהודי, זה משיפע יותר על מה שקורה לאלה שאינם יהודים.

תקווה ישראלית כרוכה בזה שתהיה תקווה פלסטינית, אחרת נמשיך לדשדש במעגלים של אלימות ושנאה".

מצד שני, אפשר לראות שמסמכי החזון לא מדברים בכלל על זכויות הפלסטינים אלא על זכויות הערבים שבתוך המדינה, על חלוקת המשאבים, על הסמלים הזהותיים וכו'. אולי השאלה כאן היא אחרת?

"הכל כרוך. למשל הסמלים, מי שדוחף שהם יהיו יותר יהודיים אלו הכוחות המתנחלים, כי מבחינתם הם מיעוט בשטח אחר, אז הם רוצים שכל המדינה תהיה יהודית כדי שתהיה לזה לגיטימציה. מי שדוחף לחוקים שמפלים את הערבים אלו יותר הגורמים שבאים מהשטחים, חלקם לפחות, אז אתה לא יכול לגמרי לנתק את מה שמסמכי החזון אמרו. הם רצו להדוף את התופעות האלה, שחלקן, לא כולן, מיובאות מהשטחים. שאלת הפליטים היא שאלה מדינית פלסטינית, אבל הערבים בישראל הם אחים ובני דודים שלהם.

"יש סוגיות שמסמכי החזון מעלים שראוי לנו להתקדם בהן, ומהבחינה הזאת אני לגמרי עם ריבלין. הוא מצביע על הבעיות, המתחים והשנאות, שזה בא מחוסר דיאלוג, מהתפיסה השבטית. מתי עולה השבטיות או האתניות במובן הרע שלה? כשהמדינה חלשה או לא מקדמת פרויקט משותף. איך אני יוצר סולידריות, זהות והזדהות? אני מחלק את המשאבים בצורה הוגנת ונותן קול לכל הקהילות, כדי שהן יהיו שותפות לזה. כך גם לפי מסמכי החזון, שלא בכלם אני תומך. צריך להיות שיתוף לערבים בקבלת הכנסות וצריכה להיות חלוקה יחסית של משאבים. אם הקהילה הזאת היא 20%, שיקבלו פחות או יותר 20% מהמשאבים בחינוך, בפיתוח הכלכלי, בתשתיות ובכל דבר אחר, והוא הדין לגבי קהילות אחרות. אחרי הרבה שנים של אפליה, אפשר לחשוב גם על אפליה מתקנת. המערכות האלה הן מערכות של כוח, אם המדינה רוצה שתהיה סולידריות היא צריכה ליצור מסגרות שיסייעו לאנשים האלה. זה לטובתה ולא לרעתה".

איך מקדמים את זה?

"הרבה ממה שאנחנו עושים במחלקה לגאוגרפיה הם

פרויקטים בכיוון הזה, כמו למשל סדנת תכנון עירוני שאני מוביל בשכונת דרום תל אביב. אנחנו מכינים תכנית חברתית לשכונות האלה. לפני שנה התחלנו עם שכונת שפירא והשנה אנחנו עובדים על שכונת התקווה. אנחנו נכנסים לשם ורוצים ליישם בקהילה תובנה שכל מי שפה הוא שייך. הבעיה שלנו היא שיש מסע הסתה נגד חלק גדול מהאפריקאים שמסתננים או מבקשים מקלט, ושגם אלה שמוסטים נגדם מרגישים לא שייכים כי הם עניים, והמדינה והעירייה התעמרו בהם במשך שנים. הגישה שלנו היא ליצור מסגרות דרך התכנון העירוני – לקיים מפגשים, להביא משאבים

מהעירייה ומהמשלה, למצוא את הפערים. בעזרת התפיסה של 'העיר הצודקת', תפיסה שאני מקדם בשנים האחרונות, אפשר לזהות את הפערים. השקעת המשאבים ותשומת הלב התכנונית הולכת למקומות האלה של הפערים בתשתיות, בבתי ספר, בייצוג, בהזדמנויות, בתעסוקה. לפני כן עשינו כמה סדנאות על באר שבע, בשכונת ג'ו'ד, והעירייה אף אימצה חלק מהדברים שלנו כמדיניות. עשינו גם

סדנה על היישובים הבדואים הלא מוכרים. אז התקווה הישראלית לפעמים יכולה להתפתח או להיות מיושמת דרך עשיית דברים. זה חלק מהגישה הגאוגרפית".

הנשיא טוען שתחושת האחריות של כל שבט היא תנאי הכרחי ליצירת שותפות בחברה. איך אפשר ליצור בקרב החרדים והערבים תחושת אחריות כלפי המדינה?

"אנחנו, אנשים שחוקרים חברות שסועות, מייחסים חשיבות עליונה למרחב הציבורי. כדי ליצור אותו צריך לאפשר ייצוג, קול, שותפות והזדהות. צריך לעבוד קשה בשביל ליצור מרחב ציבורי, גם כמטפורה, אבל שיהיה בו מקום שגם זכויות וגם חובות ייראו לגיטימיות.

"בעניין הקהילה החרדית, יש כל הזמן ישראליות של החרדים. הם הופכים להיות יותר ישראלים ופחות מתנגדים למדינה הציונית. לא תשנה את האידיאולוגיה הבסיסית שלהם, זה ייקח הרבה זמן, אבל אפשר ליצור מסגרות משותפות ולמצוא את המקומות שבהם אנשים יכולים לתרום ולקחת אחריות. אם אתה לא פוגע

בציפור הנפש שלהם, יש הרבה מה לעשות.

"למשל, התחדשות עירונית במשותף. בירושלים אני מכיר שותפויות שנוצרו בין שכונות של חרדים וחילונים, וכך גם בקריית גת ובאשדוד. כך נוצר מרחב ציבורי שאותו כולם רוצים לקדם. אם קהילה חרדית או דתית של שכונה מסוימת תפעל ביחד עם הקהילה שלידה נגד זיהום אוויר או בעד תחנת רכבת, האנשים יתחילו להכיר אחד את השני ופתאום ילכו ביחד, ייווצרו חוגים משותפים של פעילות ציבורית ואחר כך גם פרטים. בוא ניצור את המסגרות האלה.

"מה שנעשה בחברה רב-תרבותית טובה, נעשה בשתי קומות: יש את הקומה התחתונה של החרדים ואת הקומה העליונה של הסלון המשותף. אתה יכול להפוך את הקומות אם אתה רוצה, אבל בכל מקרה חייבים לטפח את הסלון המשותף. הסלון המשותף הוא גם פעילויות וגם הרגשת זהות, ושהמדינה מחבבת את כולם".

לא תשנה את האידיאולוגיה הבסיסית של החרדים, זה ייקח הרבה זמן, אבל אפשר ליצור מסגרות משותפות ולמצוא את המקומות שבהם אנשים יכולים לתרום ולקחת אחריות. אם אתה לא פוגע בציפור הנפש שלהם, יש הרבה מה לעשות

אבל תמיד מישוה ייפגע. גם אם ניצור מרחב משותף

נתמודד עם שאלות של שבת, כשרות, יום הנכבה, צניעות ועוד הרבה נושאים שגם ככה חמים.

"הרבה פעמים המרחב דווקא עוזר לנו לפתור את זה. למשל, בדיון על חוק המרכולים, באו אנשים ואמרו שבאזורים שיש בהם רוב דתי או חרדי, שם לא יפתחו המרכולים, ושביתר המדינה יתנו להם להיפתח כי זה מה שאנשים רוצים וזו דמוקרטיה. הנה לך פתרון מרחבי. אותו הדבר קבע בג"ץ באשדוד לגבי חנויות למזון לא כשר. הוא ממש הנחה את המרחבים איך להתנהל – באזורים שבהם יש חרדים אסור לפתוח ובאזורים אחרים ובהיתר של העירייה, למה לא?".

אז יכול להיות שאחד הפתרונות הוא לעודד סגרגטיביות?

"רצונית, לא בכוח. צריך לנהל את המרחב בצורה כזו שאנשים חרדים, ערבים או אנשים כמונו ירצו לחיות אחד ליד השני. אל תעשו ועדות קבלה, אל תשימו מחסומים. ובמקומות עם רוב חרדי, רוב האנשים

<<

יתחשבו, ואם הם לא יאהבו את זה הם יעברו למקום אחר. הבת שלי חיה על גבול מאה שערים וכשבאנו אליה אי אפשר היה להביא את האוטו עד לשכונה שלה בשבת. היא בחרה לגור שם, אז חנינו 200 מטר משם בשבתות. זה סוג של עסקה שאתה מקבל אותה במסגרת של 'חיה ותן לחיות'. אני יכול לדמיין שגם המרחב וגם הזמנים יכולים לפתור את זה. בזמנים אני מתכוון למשל למועדוני ספורט – לקהילה החרדית חשוב שתהיה הפרדה בין נשים לגברים, אז אפשר שבשעות מסוימות יהיו גברים, אחר כך נשים ואז מעורב. ניהול נכון יכול לעשות את זה אבל בתנאי שקבוצה אחת לא תשלוט באחרות, שיהיה כבוד הדדי והעדר רצון לשלוט האחד בשני. בינתיים אנחנו באיזו צורה של התנצחות".

אבל גם המרחב יכול להיות בעייתי. אם תהיה תחבורה ציבורית בשבת, היא תהיה באזור ניטרלי ועדיין תפגע באוכלוסיות מסוימות.

"חייתי באוסטרליה, שזאת מדינת ההגירה מספר אחת בעולם, עם קהילה אבוריג'ינית מאוד גדולה, והם מתמודדים עם אותן הבעיות, רק שהם התקדמו מאוד. יש שם תהליכים של פיוס. למרות שיש אי-הסכמות מסוימות, יש הכנסה של כל מיני ציבורים לתוך המרחב הכללי. רוב האזרחים שלהם מאוד מזדהים עם אוסטרליה בזכות פעולות ההכללה והדמוקרטיה והעובדה שהיא מכירה שיש גבולות, אבל מכירה שגם צריך לגשר ביניהם ולא להישאר בגטו".

אתה חושב שבמסגרת הרב-תרבותיות שצריכה להיות כאן, המדינה צריכה לוותר במובן מסוים על ההגדרה שלה כמדינה יהודית?

"כן, וכמובן גם על חוק הלאום, שמאוד מחזק את זה. הייתי ממגישי העתירה למען רישום 'ישראלי' בסעיף הלאום. אני חושב שהפתרון הוא להגדיר את המדינה כישראלית. מדוע? ראשית, בגלל שאני עוסק בגאוגרפיה משפטית. הגדרה עצמית של מדינות היא תמיד טריטוריאלית, היא אף פעם לא אתנית. באיטליה, כדוגמה, לא משנה אם אתה מוסלמי או יהודי, ההגדרה העצמית שלך היא איטלקית. ההגדרה של ישראל צריכה להיות ישראלית, זה מה שמקובל בעולם וזה גם החוק הבינלאומי. בתוך ההגדרה העצמית הזאת,

אני בעד שתהיה הגדרה עצמית ליהודים, אבל זה לא מדינתי אלא קהילתי. זה כמו האנגלים בבריטניה, קבוצת הרוב החזקה. המדינה היא לא אנגלית, היא בריטית ובתוכה יש הגדרה עצמית לציבור האנגלי. אני חושב שזה הפתרון לישראל, להגדיר את המדינה כמדינה ישראלית לכולם, ובתוכה קהילות מסוימות, ובעיקר הקהילה היהודית, לה תהיה הגדרה עצמית. כשמגדירים מדינה כאתנית זה לא דמוקרטי, כי אם המדינה הזאת היא יהודית ודמוקרטית, אז האזרחות השלמה שייכולה לקחת את כל המרכיבים האלה היא רק של היהודים. מי שהוא לא יהודי לא יכול להיות מלא בחוויה יהודית ודמוקרטית אלא רק בדמוקרטיה, ואז מלכתחילה ההגדרה הזאת יהודית.

"אני לא איש של שחור ולבן. המילה 'ישראל' קשורה ליהדות כי ליעקב אבינו קראו 'ישראל'. זה עוד היבט של פשרה לערבים שחיים בתוך מדינת ישראל. לדעתי, אפילו אם נשארים במתכונת הבעייתית של יהודית ודמוקרטית, אפשר להקטין את היהודית ולהגדיל את הדמוקרטיה. זה ישפר את הדברים גם אם לא יפתור אותם לגמרי, כי אנחנו לא בעולם אידיאלי.

"יש הבדל בין זכות לפריבילגיה. כולם אומרים 'זה יפגע בזכויות שלנו', ואני אומר שמה שמגיע לך בתור אזרח שווה מגיע לך, אבל מעבר לזה זאת פריבילגיה ובפריבילגיה כן אפשר לפגוע. ועדות קבלה בקיבוצים ובמושבים, זאת פריבילגיה. אתה בשכונה שלך יכול לקבוע מי יבוא? אני בעד שהדברים האלה יהיו כמה שיותר רצוניים, ואז נוצר רצון טוב בין הקבוצות. אני לא מתעלם מזה שיש סכסוכים, אבל רוצה שיהיה מנגנון טוב לפתור אותם ולתת את השייכות למקום לכולם".

איך יוצרים את הרצון והשייכות האלו?

"קודם כל שהסמלים שכוללים 'יהודית ודמוקרטית' יכללו סמלים של קהילות לא יהודיות. צריך לחשוב עם מנהיגי הציבור הפלסטיני, זה יכול להיות עץ זית או סמלים שהם פלסטיניים. סרי לנקה, לדוגמה, היא אתנוקרטית, כמו ישראל, מדינה שבה ה'אתנוס' מעל ה'דמוס', והם עשו שם הרבה צעדים בזמן האחרון. כך הם הכניסו לדגל שלהם סמלים של שני מיעוטים במדינה, הטמילי והמוסלמי, למרות טרור נוראי שהיה שם. אז כמו שהם הכניסו לדגל סמלים של המיעוטים, לצד המגן דוד אפשר להכניס סמלים אחרים.



סרי לנקה, לדוגמה, היא אתנוקרטית, כמו ישראל, מדינה שבה ה'אתנוס' מעל ה'דמוס', והם עשו שם הרבה צעדים בזמן האחרון. כך הם הכניסו לדגל שלהם סמלים של שני מיעוטים במדינה, הטמילי והמוסלמי, למרות טרור נוראי שהיה שם. אז כמו שהם הכניסו לדגל סמלים של המיעוטים, לצד המגן דוד אפשר להכניס סמלים אחרים.

"גם לגבי ייצוג, בממשלות כמו בסרי לנקה, במלזיה ובאירלנד יש הבנה שבכל ממשלה יישבו 20 או 30 אחוז שרים של המיעוט. אפילו אם הליכוד מנצחים הם יכולים למצוא ערבים שיהיו שרים, כמו איוב קרא. אבל המיעוט מיוצג, גם בסמל וגם בפרקטיקה. ההמנון לא יכול להיות המנון רק ליהודים ושנחשוב שהערבים יזדהו איתו. וצריך לחשוב אם גם החרדים יכולים להזדהות עם 'התקווה'. אני חושב שהדברים הסמליים האלה הם חשובים, אבל אני גם איש של חומר, גיאוגרף, ואומר שאם בתהליך היום יומי בשטח נפתח, נשווה, ניצור מציאות שהיא יותר דמוקרטית ופחות יהודית לגבי הציבורים האלה, אזי נשפר את המצב. לתת שותפות לקהילות האלה כמה שאפשר, בלי לפגוע בזכויות היהודים".

אם אנחנו מורידים את היהדות, לפי אילו ערכים המדינה תלך? עם מה אנשים יזדהו?

"יש את הצד הסמלי ואת הצד הפרקטי. בצד הסמלי חייבים ליצור תשתית שכולם יוכלו להזדהות איתה, זה אפשרי, ומתקיים בחוקה של מדינות כמו קנדה, הודו, ואירלנד החדשה. המדינה היא של כל קהילותיה, ויש משהו אירי משותף ומשהו יהודי משותף.

"אני לא חושב שצריך להיות טיפוס ישראלי אחד, אבל כן יש משהו שמקרב את הקהילות. קודם כל העברית, ולמרות שאני בעד שגם הערבית ואולי הרוסית יהיו מדוברות, העברית היא המכנה המשותף לכולם. שפה היא מכשיר כמו טריטוריה, היא לא מדירה. זה עדיין לא לחלוטין ניטרלי, וקשור יותר ליהדות, וצריך גם לדחוף לרב-לשוניות ושכל היהודים ילמדו ערבית. בגיל 40 למדתי ערבית ועכשיו אני מקשיב לתוכניות

בערבית, משוחח ומשתתף בישיבות וזה מאוד עוזר לי בקיום שלי בתוך המרחב הזה. אחר כך יש את המרחב המשותף, הפיתוח והשגשוג שלו. לדוגמה כאן בנגב, איך ניצור קהילת נגב? על-ידי זה שנפתח אותה. לא על הכל נסכים, למשל רעלה לנשים בדואיות. אבל גם לא נילחם על זה, כמו שלא נילחם על כמה תלמוד לומדים החרדים.

"מנגד, נפתח את הקהילות ונרחיב עד כמה שאפשר את המשותף ביניהן. בפיתוח הפיזי נביא תעסוקה, שגשוג, תיירות, תשתיות. נחשוב על פרויקטים משותפים, למשל שבתי ספר יעשו טיולים משותפים, ליגת כדורגל משותפת. מיזמים משותפים של אמנים – תערוכות משותפות, מוזיאונים משותפים. יש לנו המון משאבים, עתיקות שאין בשום מקום אחר, ולא צריך להגיד מה זה ירושלים בשביל העולם. אנחנו יכולים דרך הנכסים המשותפים האלה ליצור ישראליות שתשמר את הנושאים האלה, תייפה ותפתח אותם. לא קשה למצוא מרחבים משותפים. הרבה יותר נפוץ אצלנו ליצור גבולות, הדרה, השנאה והסתה, וזה גם הרבה יותר קל לפוליטיקאים. בואו אנחנו, החברה האזרחית, נעשה הפוך.

"ברמה הפרקטית, היה פה גזל המוני של קרקעות. בואו ננסה לפתור את זה, אבל לא על-ידי חזרה למה שהיה בתקופה הבריטית. בואו נסתכל לעתיד, נחלק לפי הצרכים, לפי הגודל, לפי הקהילות השונות. בואו ננסה, על-ידי צעדים פרקטיים, ליצור הרבה יותר שוויון ופיתוח, דרך יצירת מרחב שכולם יכולים להיות בו לגיטימיים. בואו נפתור את שאלת הדיוור, שחוץ מהשאלה הפלסטינית, היא הכי בוערת".



תתארו לכם שאתם משמשים בתפקיד ניהולי בחברה כלשהי. פרסמתם מודעת דרושים. 2 אנשים שולחים אליכם קורות חיים. על פניו, אחד מהם – חיים – קורץ לכם יותר, השני – גל – פחות.

השניים מגיעים לריאיון עבודה. גל, החילוני, עם ג'ינס, טי-שירט ונעלי 'נייק'; חיים – עם זקן, פיאות, כיפה שחורה גדולה וכמובן קוד לבוש חרדי: חולצה לבנה מכופתרת עד הצוואר, מכנס שחור רחב ונעליים שעשו קילומטראז' ארוך. עם יד על הלב: כמה מכם יבחרו בחיים, שקורות החיים שלו טובים יותר; וכמה בגל?

אני מניח שרובנו יבחר בגל, שכן למה לנו להכניס למשרד דוס שנראה שונה מאתנו ושעמדותיו מן הסתם חשוכות בעינינו?

בבעיה הזו נתקלים אין ספור חרדים. בשנים האחרונות ציבור החרדים שיוצאים לרכוש מקצוע עלה בשיעור חד. הם לומדים משפטים, הנדסה, חינוך, היי-טק ועוד ועוד. וזה למרות הקושי: חרדי ממוצע מתחתן בגיל 22. עד אז הוא שוכן ב"אווהלה של תורה", בשיבות, כלומר, היציאה ללימודים היא כבעל, כאב למשפחה, והקושי גדול הרבה יותר. אבל הם נלחמים. לא מוותרים. המוח החריף שלהם, הבגרות, חזקה יותר מכול.

הבעיה היא שלעיתים הבגרות של הציבור הכללי לא עומדת ברגע האמת- כשצריך לקבל את החרדים. זו הסיבה שהרבה מהם לא מוצאים את מקומם. מצד אחד צועקים עליהם שהם פרוזיטים, מצד שני לא תמיד באמת מקבלים אותם בזרועות פתוחות בשוק העבודה.

אבל יש יוצאי-דופן. מהיכרותי, הרבה משרדים, מפעלים או מקומות עבודה שקיבלו חרדי/ים, מדווחים על אנשים משכילים, בעלי מוסר עבודה גבוה. אה, והם גם לא זורקים טיטולים ולא צועקים "שאבעס".

כשהתקבלתי לעבודה ברדיו דרום – דבר שלא היה מובן מאליו לאור חזותי החיצונית - היו שהביטו על כך בחשש. ככל שחלף הזמן הם הבינו שאין סיבה לכך.

"אתה חרדי שונה מכולם", אומרים לי לפעמים. זה לא נכון: אני חרדי סטנדרטי לחלוטין, אבל מי שאומר את זה ניזון בדרך-כלל מהתקשורת שמתארת את המגזר – על שלל גווניו וצבעיו – כאנשים שחורים וקיצוניים.

תכילו, תהיו פתוחים, תקבלו את האחר. תבינו שכשם שאתם גדלתם בבית עם ערכים מסוימים, גם אותו חרדי גדל על ברכי ערכים כלשהם. האמת אינה רק בצד שלכם, גם לאדם מעוטר בזקן וכיפה יש דעות. ויש לו כללים. כן, כללים, כאלו שמעמידים אותו במבחן בסיטואציות כמו חיפוש היכן לרכוש מקצוע: חרדי שגדל ומתחנך על הפרדה בין המינים, רוצה לרכוש למעגל העבודה, נלך למקום עבודה מעורב אם יהיה צורך, כדי להביא פרנסה הביתה. אבל כל עוד נוכל להישאר בחממה שלנו, נישאר בה. וכל ניסיון להכריח אותנו ללמוד במקום מעורב, היא לא פחות מ"כפייה חילונית".

אחת הסיבות שחרדים רבים יוצאים לעבוד היא העובדה שמקומות הלימוד מקפידים על ההפרדה בין המינים ועל נושאים נוספים שחשובים למגזר החרדי. בעיני, כחרדי - אם אני יכול ללמוד משפטים, הנדסה, יח"צ וכו' במגזר החרדי, מבלי לפגוע ברמה המקצועית, אעדיף לעשות כך.

אני הדוגמה לכך. למדתי רק במוסדות חרדיים וכשהגיעה העת לא חששתי ללכת לעבוד ברדיו דרום שמרבית העובדים בו הן נשים, רחוק מההפרדה בין המינים שעליה גדלתי. זה לא מפריע כהוא זה ליחסי העבודה המעולים ולהבנה וההערכה ההדדיים.

רוצים שנכיר את העולם החילוני? דברו איתי אחרי שתסיירו בבני-ברק, בכפר חב"ד ובביתר. אגב, ידעתם שיש עיר כזו? השלימו את הפערים, תלמדו אותנו, ורק אז תאמרו לנו היכן לרכוש מקצוע. הסתדרנו עד היום, נסתדר גם הלאה, בעז"ה. ואם אתם רוצים לעזור, פשוט תתעלמו מכל מה ששמעתם עלינו כשחיים וגל יבואו אליכם לראיון עבודה.

ללמוד ויצאתי מהשער האחורי של אחד הבניינים לכיוון ההסעה. ברחוב לא היו אנשים ושמעתי מוזיקה באוזניות מבלי לשים לב למה שקורה סביבי, פתאום הופיעה מולי מישהי שהסתכלה עלי במבט שאני לא יכולה לתאר גם באלף מילים. הצעדים שלה נהיו מהירים, וכשהתקרבת היא שאלה אותי "מה את רוצה ממני?". אני בכלל הייתי באמצע השיר 'מעליות' של דודו טסה, כך שלקח לי זמן לעבד את מה שקרה, ולא הייתה לי אפשרות להבין מה כוונתה. בגלל שגם ככה העברית שלי באותו זמן לא אפשרה לי לקיים דיון בנושא כזה חשוב, הרמתי גבה והמשכתי ללכת. זאת רק דוגמה אחת של מצבים לא נעימים שאני עומדת בהם בגלל שאני ערבייה עם חיג'אב, בדואית ואישה.

כידוע, נשים בדואיות משתלבות באקדמיה יותר מגברים ואני, כאישה, רואה בזה התחלה של שינוי עצום, שאת תוצאותיו נראה בעיני. אנחנו לומדות כדי להוכיח את עצמנו, הן לנו והן לחברה שממנה אנחנו מגיעות, חברה פטריארכלית ומסורתית. למרות הכל, אני מרגישה שאני לומדת, מתפתחת ואפילו משתנה במובנים מסוימים. אני לומדת דברים שאף פעם לא למדתי בשתיים עשרה שנות לימודי, אני נחשפת לעולם שאני רואה בו תקווה לשינוי, שינוי בעצמי ובחברה שלי, אני מכירה אנשים חדשים ומרחיבה את מעגל הקשרים המצומצם שלי.

בסופו של דבר, כל אחד מאתנו חווה את האקדמיה בצורה שונה, בהתאם לנסיבות חייו. בעיני, למרות כל המכשולים והאתגרים, ההשכלה הגבוהה היא זו שתביא את החברה שאני מגיעה ממנה לשינוי משמעותי בתדמיתה. ועד אז, בפעם הבאה שתראו אותי קוראת ספר בעברית בספרייה, אל תתפלאו שאני קוראת בעברית. פשוט תהנהנו בשקט עם הראש ואני כבר אבין שקראתם את זה.

בסמה אבו האני, סטודנטית לעבודה סוציאלית במכללת ספיר ולמנהל ומדיניות ציבורית באוניברסיטת בן-גוריון בנגב



אתם רואים אותי מתהלכת באוניברסיטה, יושבת לידכם על הדשא או בספרייה ועומדת לפניכם בתור לקפה. אולי התרגלתם אלי ואולי אתם חושבים שזה שאני שם זה טריוויאלי ומובן מאליו, אבל האמת היא שאני, ואני מאמינה שרוב הסטודנטים הבדואים איתי, מתמודדת עם סוגים שונים של אתגרים, קשיים וחוויות במהלך הלימודים, דברים שאולי לא העליתם על דעתכם.

עיקר הקשיים של בדואי שמגיע לאקדמיה הם קשיים כלכליים, קשיי שפה ופסיכומטרי, והמכשולים האלו מונעים מהרבה אנשים שאני מכירה לבוא לאקדמיה. זה לא שאין פתרונות, אפשר להעניק מלגות ולהעביר סדנאות או מכינות. ועדיין, למרות שאני בעצמי כבר בשנה השלישית באקדמיה, אני נתקלת בהרבה מילים חדשות שאני צריכה לתרגם לערבית כדי להבין. כשאני צריכה לקרוא מאמרים שכתובים בשפה גבוהה, אני פונה לחברים דוברי עברית כדי שאוכל להבין אותם. בעוד שרבים מכם שומעים בלימודים מידע שמתחבר לכם אוטומטית עם מה שלמדתם בתיכון, אני הרבה פעמים נשארת חסרת אונים מול אותו מידע, בגלל שלא למדתי אותו. מערכת החינוך הבדואית השאירה אותי בפער גדול ומשמעותי, פער שאני ובדואים נוספים מנסים כל הזמן לצמצם.

אחד האתגרים הגדולים והמעניינים שהיו לי במפגש עם החברה הישראלית היה לנסות להבין אותה מעבר למה שראיתי בערוץ 2. כשהתחלתי ללמוד, שמעתי סביבי הרבה מושגים שלא הבנתי כמו "הטיול הגדול" או "מזרחי ואשכנזי", וכדי להבין אותם הייתי הולכת לוויקיפדיה. בשבילי זאת חוויה מאוד משמעותית להישף לתרבויות השונות בחברה הישראלית ולכל פליגיה. הרבה פעמים אני מרגישה שונה הן כי הציפיות ממני כערבייה בדואית הן מטושטשות ולא ברורות, והן בגלל הספק שמוטל בי פעמים רבות. כשאני רוצה לקחת ספר מהספרייה, פונים אלי בתמיהה: "את קוראת בעברית? איזה יופי!", וכשמישהו קורא משהו שכתבת, התגובה הראשונה שלו לרוב תהיה: "את כתבת את זה?" או "איך למדת עברית?". נכון, אפשר להניח שהתגובות האלו נורמליות ושאין בהן שום כוונה רעה, אבל הנימה שבה שואלים אותי והמבט המופתע אומרים הרבה.

הקושי הכי גדול שעובר עלי הוא בתקופות שבהן המצב הביטחוני במדינה אינו יציב. בתקופות כאלה, במיוחד, אני מרגישה שתחושות הספק שמופנות כלפי עולות, ואיתן המתח באוויר. יום אחד, בתקופת "אינתיפאדת היחידים", כשהמצב בארץ היה מתוח מאוד, סיימתי

פרופ' ידידיה שטרן, סגן נשיא המכון הישראלי לדמוקרטיה, חושב שאסור לנו לוותר על הזהות היהודית אך גם מתנגד לחקיקה דתית, מציע אלטרנטיבה לגיוס חרדים ויוצא נגד מוסדות אקדמיים נפרדים.



ב'נאום השבטים', הנשיא קורא לנו להיערך לקראת סדר ישראלי חדש, שבו לא יהיה רוב לאוכלוסיות המניעות את המשק. מאיפה זה נובע, בהתחשב בזה שבשנים האחרונות יותר ויותר חרדים וערבים משתתפים באקדמיה ובמעגל העבודה?

"הנשיא דיבר על עובדות, לא על תחזיות. הסבירות הגבוהה היא שאם חרדים אינם מעורבים עם מי שאינם חרדים בכיתה א', ב' ו-ג', אז גם כשיגיעו לאוניברסיטה הם יהיו כאלה. המשמעות היא שקרוב לחצי מהאנשים בגיל אוניברסיטה, כשיגיעו לאקדמיה הם יגיעו מתוך תרבויות שהיום כמעט שאינן משפיעות, מובילות או מורגשות ברמה הלאומית במוסדות ההשכלה הגבוהה. כיום המצב הוא, דהיינו, שהמרצים ברובם הם לא ערבים או חרדים, תכניות הלימודים נעשות על פי אג'נדה שיש לה מסורת במערב, אבל לא בהכרח מבטאת את הכיוון, הפלורליזם והעושר של החברה הישראלית, והמרחב הציבורי לא נגיש לערבים בגלל העבריות ולחרדים בגלל החילונית המופגנת. אם המצב יישאר כפי שהוא אז אפשר לצפות לכמה תרחישים בעייתיים. תרחיש אחד הוא שהם לא ירגישו בבית ולא יבואו. תרחיש שני הוא שייתכן מאבק תרבותי בתוך הקמפוסים על פיסות

זהות, שיתבטאו בכל אחד מהמאפיינים הפיזיים – בתכניות הלימודים, בשליטה על כספים, באתוס של הקמפוסים, במטרות. מה שהנשיא שם עליו אצבע הוא שאנחנו יודעים שהדבר הזה מגיע ואנחנו צריכים להתכונן לעניין הזה בכל הרמות – להנגיש את ההשכלה הגבוהה לציבור שבא עם חזון אחר לחייהם הבוגרים מהחזון המקובל אצל רוב הסטודנטים והמרצים כיום".

שעת מבחן

לפי נתוני המכון הישראלי לדמוקרטיה, בשנים 2010-2016 חל גידול של פי 1.5 במספר החרדים הלומדים באקדמיה, ובשנת הלימודים 2015/16 היו הסטודנטים החרדים כבר כארבעה אחוזים מכלל הסטודנטים במדינה.

"אם לפני כעשור, כמעט, לא הגיעו חרדים להשכלה הגבוהה, היום יש כ-11 אלף חרדים וחרדיות שלומדים הן במוסדות מעורבים והן בנפרדים, מתוכם כ-1,500 לתארים שני ושלישי. אמנם המספר אינו גדול דיו, יחסית לקבוצה של כמיליון איש ואישה, אבל הוא בהאצה דרמטית. הצפי הוא שאם האנשים האלה ירגישו שהם באמת לומדים וצוברים משאבים שיועילו

להם בחיים, בין אם בפרנסה ובין אם בידע והשכלה, אזי יבואו בעקבותיהם הרבה אחרים. הם בעצם הנחשונים של החברה החרדית, שבדוקים את עומק המים וחומם, אם כדאי להירטב או לא.

אם הם חס-וחלילה ייכשלו, סובייקטיבית, וירגישו שלא מקבלים אותם, שהם לא מצליחים לפרוץ את חומת העוני, שאחרי ההשכלה הגבוהה הם אינם מצליחים להיקלט בעבודה ראויה – הם יחזרו הביתה מתוסכלים כי הם הקדישו כסף, זמן ויוקרה ומה יצא להם מזה? אם זה מה שיקרה, זה עלול לצנן מאוד את הסביבה של החברה החרדית להצטרף לעניין ולהיפך, אם הם יצטרפו לאיזשהו מעמד ביניים ישראלי, זה יהיה סיפור הצלחה שיוביל להצטרפות מאסיבית לאקדמיה. גם בשל כך צריך להתאים את הקמפוסים, זה יעזור להם להרגיש אחרת.

אין סיבה לחשוב שהחרדים שונים מהישראלים האחרים בשום מובן של השכלה ויכולות. אלא יש פה עניין של העדפה תרבותית. ההעדפה התרבותית הזאת מושפעת מ"היד הנעלמה" של אדם סמית ומכוחות השוק, וההשכלה היא דרך מרכזית להיכנס אליהם בצורה מכובדת יחסית ולא כחוטבי עצים ושואבי מים".

לפעמים נדמה שכמה שננסה לשלב ולהשתלב, תמיד משהו ייפגע. לדוגמה אצלנו באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, בגלל בעיות לכאורה של צניעות, חרדים לא ירגישו בנוח להסתובב בקמפוס, ואילו לערבים קשה בגלל העברית הגבוהה. איך אנחנו יוצרים מרחב ציבורי שמצליח לענות על הצרכים של כולם?

"הבעיה היא שלפחות כיום, מדובר במשחק סכום אפס, כי אם תלך לטובת האחד אתה עושה את זה על חשבון האחר. אתה לא יכול לשפר את מצבו של האחד בלי לפגוע באחר, אין 'זה נהנה וזה לא חסר', אם זה נהנה אז זה חסר".

"בהקשר של החרדים, האסטרטגיה מאוד מוצלחת שלהם לאורך 50 השנים האחרונות היא התבדלות. כיום החרדים מגיעים כבר למיליון איש, דהיינו כל אזרח שמיני בישראל הוא חרדי, כולל הערבים. המספרים

הללו מאוד מקשים על האסטרטגיה של ההתבדלות. בהקשר של האקדמיה, לכאורה אפשר להקים מוסדות אקדמיים מיוחדים, רק שבפתרון הפשוט לכאורה הוא, המינוס הוא כפול. ראשית, יש להניח שהרמה האקדמית במוסדות שהם כולם חרדיים, לפחות בעשור הראשון, תהיה נמוכה משום שהם לא מתחרים בצד של המים העמוקים בבריכה אלא בינם לבין עצמם. בלי לימודי ליבה, בלי בגרות, סביר להניח שהתחרות תמשוך כלפי מטה. זה יהיה אסון משום שבמשק ייצא שם רע לחרדי כמי שלמד במוסדות שמדורגים נמוך, ואז הם לא יוכלו להיקלט בעבודה והם יתייאושו ויגידו שזה לא באמת עובד ושלא רוצים אותם. צריך להיזהר מזה, לא למתג את החינוך החרדי הגבוה כחינוך לא תחרותי. שנית, בסופו של דבר הם יסיימו את האוניברסיטה וצריכים להצטרף לכוח העבודה. חלק קטן יעבדו בתוך החברה החרדית, אבל חלק גדול מהם יצטרך בסופו של דבר לצאת החוצה בין כה וכה, ואז הם לא יהיו מוכנים, הם לא יכירו, ותהיה בעיה. אם הם כן יהיו מוכנים, אז מה כל כך נורא בכך שהם יתחילו את זה כבר בלימודים?"

"לעומת זאת, האפשרות הטהרנית ההפוכה אומרת: האקדמיה לא תיתן לכם שום תנאים מיוחדים, ואם אתם רוצים לבוא, תבואו לפי הקריטריונים שלנו. אל תבקשו הפרדה מגדרית או מגזרית ואל תבקשו שום הקלה בתכנית הלימודים. אנחנו

מוכנים לעזור לכם מכיוון שלא עשיתם בגרות, תעשו מכינה שנה-שנתיים ואפילו נממן לכם אותה, אבל אתם צריכים להתקבל ולתפקד כמו כל אחד אחר, עפ"י אותם כללים. זאת האפשרות ההפוכה, שחלק גדול מהמוסדות להשכלה גבוהה בישראל תומכים בה. אתה רוצה ללמוד משפטים

בתל אביב? נעזור לך להגיע לשם, אבל מעבר לזה אתה לומד כמו כל אחד אחר".

"העמדה השלישית, שהמועצה להשכלה גבוהה נקטה בה והיא נראית לי נכונה, היא עמדת ביניים. היא אומרת שאנחנו כן רוצים שבסופו של יום החרדים ישתלבו. כן רוצים שהתואר שלהם יהיה תואר ראוי ותחרותי ושהשוק יעריך אותו. התכנית של מדינת ישראל נכון להיום, שנידונה בבג"ץ בימים אלו ונבחנת האם

”אם לפני כעשור, כמעט, לא הגיעו חרדים להשכלה הגבוהה, היום יש כ-11 אלף חרדים וחרדיות שלומדים הן במוסדות מעורבים והן בנפרדים, מתוכם כ-1,500 לתארים שני ושלישי”

היא חוקתית או לא, היא: מי שרוצה לפתוח קמפוס חרדי יכול לעשות זאת במסגרת של אוניברסיטה ולא בקמפוס חיזוני לגמרי. באוניברסיטה תורשה הפרדה בין גברים לנשים בכיתות של חרדים, אבל כל המרחב הציבורי יהיה משותף. בעצם הולכים לקראת החרדים בכך שלא מכריחים אותם ללמוד ממורה אישה או יחד עם נשים בכיתה, שזו קפיצה גדולה מדי מהאווירה בכלל, אבל הקמפוס יהיה מרחב משותף. דבר שני, חוץ ממקצועות טיפוליים, לא מאפשרים תואר שני נפרד. אתה רוצה להמשיך בלימודים? תעשה את זה בתנאים רגילים. אנחנו הולכים לקראתך בבסיס. אתה רוצה יותר מזה? תלך אתה לקראתנו או תצטרף אלינו."

הזכרת את "היד הנעלמה" וגם כתבת על זה שלאנשים לא תהיה ברירה והם יצטרכו לצאת מהבית. בנאום של הנשיא הוא מציין את תחושת האחריות של כל שבט, שהיא תנאי הכרחי כדי שתהיה שותפות. איך אנחנו גורמים לכך שהחרדים והערבים יהיו שותפים בנעשה במדינה מתוך הזדהות ותחושת אחריות כלפיה?

"אני מאמין שבשתי הקבוצות הללו הדרך ליצור הזדהות היא דרך החוויה, לא דרך העולם הלוגי. גם אם ננסה לגרום לחרדים ולערבים להזדהות עם המדינה במובן האידיאולוגי, במישור הרעיוני, זו תהיה דרך ללא מוצא מבחינה מעשית.

הסמלים חזקים מאוד ואני לא חושב שזה יעיל, להיפך, ייווצרו מעמדות. ראית פעם מישהו שהשתכנע בוויכוח?"

"אני חושב שוויכוחים על אידאולוגיה, זהות וסמלים בעניין הזה, גם אם הכוונות טובות, הם אולי חשובים אבל לא מועילים. מה שכן תועיל זאת חוויה. לדוגמה, צריך לגרום לכך שהחרדים יישאו בנטל הלאומי. לדעתי יש פתרונות מעשיים לזה, למשל שהחרדים יהיו חיל העורף. המלחמה הבאה תהיה בעורף, ובעורף זה לא צנחנים וטנקים אלא בעיקר אנשים שיודעים לטפל בהריסות, כיבוי אש והצלה, כל מה שנדרש. תאר לך שמדינת ישראל מציעה עסקת חבילה לציבור החרדי ואומרת: זה הצבא שלכם. תעברו את הקורסים הרלוונטיים וכל אחד יקבל גזרה. ברגע שזה תפקידם

להיות אלו שמצילים את כולנו בזמן משבר בטחוני שמאיים על הבית שלנו, ממש בית פיזי, זאת תהיה ההזדהות הכי גדולה. אם שנינו יחד בטווח טילים ואתה, החרדי, עזרת לי להציל את המצב, אנחנו אחים במובן העמוק ביותר. תחשוב איך זה יכול לשנות את כל השיח לגבי חרדים. לחרדים יהיה קשה להתנגד לזה אם זה ייעשה בתנאים נכונים ולטווח ארוך. זה יגרום להזדהות. החוויה המעשית היא שתיצור את ההזדהות ולא הסכמה על החזון."

מה לגבי שירות לאומי בקהילות שלהם?

"בשירות לאומי בקהילות שלהם הם עדיין נמצאים בתוך המגזר שלהם. לעומת זאת, אם הם עוברים קורס צה"לי שלא עוסק בשום דבר אחר חוץ מאשר בעזרה ראשונה, בכיבוי אש או בסלילת כבישים שנפגעו, אני חושב שהחרדים יאכלו את הגלולה הזאת, חוץ מהקיצוניים, שתמיד יהיו. מבחינת רוב החרדים, תעזור להם לשפר את מעמדם בחברה בצורה דרמטית, והם זקוקים לזה. לא צריך להסכים על החזון, צריך להסכים על החיים המשותפים."

"לגבי הערבים, אצלם שירות אזרחי כן מתאים יותר. גם אם זה יהיה בתוך הקהילות, זה יותר סביר בשלב הראשון, בגלל שטיב הסולידריות שונה לגמרי. יש הרבה דברים נוספים

לעשות. למשל, אם אתה אזרח ערבי, אין בלוח השנה הישראלי שום יום שאתה מרגיש איתו הזדהות. רוב לוח השנה שלנו הוא סביב חגים ואירועים דתיים הנובעים ממסורת יהודית, והיום היחיד שהוא לא כזה הוא יום העצמאות, שהוא לא אטרקטיבי בשבילם. אז תאר לך שהיה יום שבו היינו חוגגים את יום הדמוקרטיה, יום האזרחות הישראלית, שהוא היום שבו אנחנו חוגגים את המכנה המשותף האזרחי, לא לאומי, דתי או מגזרי, ויש הרבה מה לחגוג. ביום כזה כולנו נשים לב בדיוק לדברים האלה ולמשותף, שהוא מעבר למחלוקות על החזונות הלאומיים, שהן מחלוקות מאוד עמוקות ורציניות."

זאת אומרת שלערבים בכל מקרה לא תהיה שותפות סמלית במדינה?

"האם יש אפשרות שאזרחים ערביים ירגישו פה בבית במלוא מובן המילה, במובן שהמדינה לא תיראה זרה להם? אני לא רואה את זה בקלפים וכיהודי אני לא מעוניין בכך. הסיבה שאני לא מעוניין היא שרידותו של העם היהודי, שכן אני חושב שבסידני יהיה לי יותר בטוח מאשר בירושלים בעת הזו. הסיבה היא שאני רוצה להחיות את האפשרות של חיים יהודיים במרחב הציבורי, ובעצם על כך אנחנו מדברים. אני ער לזה שיש פה משחק סכום אפס, שמה שאני רוצה פוגע בהם, לכן הנטל עליי הוא להקטין את הפגיעה ככל האפשר. אבל אני לא חושב שבשם השוויון, שהוא ערך חשוב מאוד כמובן, אנחנו צריכים לוותר על המקום היחיד בפלנטה שבו היהדות באה לידי ביטוי במרחב הציבורי. זאת טרגדיה שאופיינית לכל מדינות הלאום, זה לא מיוחד לנו. גם אם אתה טורקי בגרמניה, או אם אתה מוסלמי בלונדון, או אם אתה קטלוני בספרד, אתה מיעוט במדינת לאום. זה עדיין מחייב את הרוב להיות הגון, ולהרגיש את הסבל של הזולת, שהוא אותנטי. הערבים רוצים מקום משלהם, ואני לא רוצה להיות פוליטי אבל אני חושב שכל העסק הזה יהיה יותר מוצדק היסטורית אם תהיה מדינת לאום גם לקבוצה הזאת. וגם לי מגיעה מדינת לאום משלי."

חלק גדול מהשיח הציבורי כיום עוסק במתח שבין 'יהודית' ל'דמוקרטית', והתחושה היא שה'יהודית' פוגעת בחיי הפרט והקהילה של אנשים רבים. יכול להיות שהגיע הזמן לתת ל'דמוקרטית' יותר מקום?

"קודם כל צריך להכיר בבעיה. יש בעיה בהרבה מישורים, גם בזכויות האדם של הפרט וגם באופי של המרחב הציבורי. השקפת העולם שלי היא שצריך להתנגד לכל כפייה או חקיקה דתית, ככלל. אני חושב שראוי ליצור חריגים באותם מקרים שבהם אם לא תהיה חקיקה דתית, יש סבירות גבוהה שאנחנו לא נהיה עם אחד בטווח הארוך. זה בא לידי ביטוי בעיקר בשאלה של גיור ושל נישואין וגירושין. לגבי השבת למשל, אני לא חושב שהשבת היא דבר שאם הוא לא יהיה, עם ישראל לא יהיה עם ישראל. יש יתרון בשבת ישראלית מכל מיני סיבות אחרות, אבל על בסיס דתי. אני בעד תחבורה ציבורית בשבת אבל נגד קניונים פתוחים בשבתות. הסיבות הן אחרות, לאומיות וסוציאליות, אבל מבחינתי הבסיס הוא לא דתי. שני הדברים המרכזיים על בסיס דתי שיש לשמר הם נישואין וגירושין, כדי שלא תהיה ממזרות שלא מאפשרת נישואין בין בני אדם. חלק גדול מהציבור לוקח את זה ברצינות, ולכן עלולים להיווצר פה שני עמים וזה יהיה אסון. זה לא אומר שאין נטל על הדיינים ועל הרבנים לפרש את עניין הנישואין והגירושין בצורה הרבה יותר שוויונית.

אני חושב שהם עושים שירות רע מאוד לדת ולמדינה, אבל באופן כללי אני נגד חקיקה דתית."

מצאת מקום חרפתי

"שאלה אחרת היא לגבי עניינים לאומיים, לא דתיים. אני בעד שהלאומיות היהודית תהיה מאוד בולטת פה, אבל היא חייבת להתחשב בצורה אמיתית וכנה ברגישויות שתיארנו קודם לגבי הערבים. לכן, למשל, אני נגד חוק הלאום, כי הוא בעצם תוקע אצבעות בעיניים של הערבים. אני מזהה פה בעיקר פחד לא רציונלי של 80 אחוזים מהאוכלוסייה מפני 20 האחוזים האחרים. אני חושב שהמסר של הרוב היהודי צריך להיות שאנחנו בטוחים בעצמנו ולכן נדיבים, ולא שבגלל שאנחנו בטוחים בעצמנו אנחנו מוחקים את הזולת. הנדיבות היא לא ויתור על הזהות, היא הכרה בקיומה של זהות אחרת שסובלת תחתיה, שהיא נדחקת הצידה. למשל, אני בעד שהשפה הערבית תהפוך להיות שפה רשמית. לא צריך לפחד מזה, זה לא ידלל באמת את המעמד והחוזק של העברית או של היהדות. ככה אני שוקל כל דבר לגופו. אני לא מוכן לוותר על הזהות היהודית אבל אני חייב להיות נדיב כלפי הזהות האחרת. למה באוניברסיטאות אין כיתוב בערבית? מה הבעיה, הן יהיו פחות יהודיות? מצד שני, ערבי שיסתובב בקמפוס ירגיש טוב יותר. יש הרבה דברים שבשביל לעשותם לא חייבים לשנות את המציאות מקצה לקצה, אבל הם מביעים רצון טוב. אני אסיים בזה:

"בימי הביניים כתב רבי יהודה הלוי את ספר הכוזרי, ספר שבו חכם יהודי מדבר עם מלך כוזר, ואת שני הצדדים של השיחה כותב החכם היהודי. בשיחה עולה טענה שהחכם מפנה למלך ואומר לו: 'תראה איך אתם מתייחסים אלינו בצורה לא הגונה' ומונה כל מיני דברים. אומר לו המלך: 'אתה צודק, אבל האם אתה החכם חושב שאם פעם אתם היהודים תגיעו לעמדה שאתם תהיו הרוב אתם תתנו יחס יותר טוב כלפי המיעוט?', ועונה החכם: 'מצאת מקום חרפתי'. הוא בעצם אומר במילים שלו, סביר להניח שכשנהיה רוב גם אנחנו לא נתייחס טוב למיעוט. הדור שלנו צריך להוכיח שרבי יהודה הלוי טעה, שאנחנו יודעים לשלוט בצורה הגונה. ועדיין כל זה לא אומר ששוויון צריך למחוק את הזהות היהודית."

כשגלבייה ובלנסטון נפגשים

זאביק זפט

הוא צבעוני, מגוון ומהווה מקום מפגש מרתק בין קבוצות, עדות ודתות שונות. הלכנו עם בעז ברזילי, מנהל מיזם 'I Love BASH' ומדריך סיורים בעיר העתיקה בבאר שבע, ללמוד ולהיחשף אל המקום המיוחד שנמצא במרחק אוטובוס אחד מהאוניברסיטה. מי אתה, השוק העירוני?

אני מודה, גם אני עושה קניות בסופר. זהו, פרקתי את זה. מעולם לא חשבתי ללכת לעשות קניות בשוק העירוני. הוא רחוק (כל מה שמעבר לצומת רגר-ביאליק-וינגייט הוא בגדר הרי החושך) ונשמע כמו מקום שאין מה לחפש בו חוץ מעגבניות ודגים. אבל בגלל שהעורך ביקש יפה, אני עולה על קו 8 ונוסע לשוק.

כשאני נפגש עם בעז, המדריך שלי לסיור, השעה היא שעת בוקר והשוק כבר מזמן ער, אולי בגלל תקופת המבחנים. למרות שהמקום לא נראה כל כך ישן, מסתבר שהוא דווקא כן.

"השוק תמיד היה אבן שואבת מרכזית לחיים בנגב", אומר בעז. "השוק הבדואי התקיים עוד לפני הקמת העיר על-ידי העות'מאנים. אחת מהסיבות שלהם להקים אותו הייתה לפקח ולהסדיר את הפעילות המסחרית של תושבי הנגב במקום אחד. כשהעיר הוקמה, התקיים השוק ברחוב קק"ל, המדרחוב היום, שבעבר נקרא 'רחוב 20 המטרים' והיה מוגש לכרכרות. במעלה הרחוב היה בית ה'סראייה', בניין הממשל, שצפה עליו. כשהוקמה באר שבע המודרנית, השוק עבר לרחוב הפלמ"ח, ובשנת 1969 הוא עבר למיקומו הנוכחי". אם עד עכשיו התלוננתי על מרחק נסיעה של 5 דקות באוטובוס, מסתבר שעד לא מזמן אנשים היו מגיעים לפה במסע בן יומיים מכל רחבי הנגב, על גבי גמל.

בשוק ארבעה רובעים, ולכל אחד מהם ייחוד משלו – הרובע הבדואי, רובע הבגדים והטקסטיל, רובע הפירות והירקות ורובע השוק הסיטונאי. הרובע הבדואי הוא הרובע המקורי של השוק, ועד היום יש בו שוקת, שהוקדשה על-ידי זלמן שז"ר כשהיה נשיא המדינה, ושימשה את באי השוק. "הנשיא הבין שהשוק הוא אבן שואבת ומקום מפגש בין אוכלוסיות, ולכן את ההקדשה הוא כתב גם בערבית", אומר בעז.

"השוק היה ה-מקום בחיי הבדואים. בעבר היו מגיעים לכאן כדי לעשות סולחות, לריב ולהיפגש. באיזשהו מקום זה עד היום ככה ועדיין יש בו הרבה בתי קפה-נרגילות. כל הסחורות כאן הן סחורות מיוחדות שמגיעות מכל המזרח התיכון – מירדן, סוריה, לבנון, מצרים וערב הסעודית". אנחנו מסתובבים בין דוכנים שמחזירים אותי לשווקים שראיתי בטיול הגדול – שטיחים, כלי

<<



את הסיוור שלנו בשוק ערכנו באמצע השבוע, ומספר המבקרים בו לא היה מרשים במיוחד. "ביום שישי מפוצץ פה", מספר בעז. "תראה איזו סחורה מטורפת, אין את המבחר הזה בשום סופר בעולם, גם במחירים יקרים ומבוקשים, עד שגילינו את אמריקה דוכנים את הסופרמרקטים. השוק צריך לראות איך הוא שומר את האטרקטיביות שלו גם היום, ולדעתי זה אתגר לא פשוט כי הזמנים משתנים".

לא תמיד זה קל

ככל שעובר הזמן אני חושב שהשוק הוא אולי דוגמה אמיתית לדרך חיים משותפת, אבל מסתבר שגם כאן, במקום שבו האינטרס של כולם אמור להיות פחות או יותר זהה, יכולה להיות פחות מתיחות בין הקבוצות. בימים אלו עיריית באר שבע רוקמת תכנית אסטרטגית לחידוש השוק, ונעשה ניסיון להבין איך לעשות זאת נכון. לשם כך מדברים עם בעלי עסקים ומנסים להבין מה הם רוצים בהתחדשות של השוק. לדבר עם מאות סוחרים זה קשה, אז חיפשו נציגות, ואז החל הבלגן.

"בהתחלה רצו לקיים בחירות לנציגות אחת של כל השוק, וקמה התנגדות חריפה של בעלי דוכנים, בעיקר יהודים, שלא רצו שתהיה נציגות ערבית, כי יש פה רוב ערבי. למרות שיתוף הפעולה היומיומי, עדיין יש חשדנות באוויר. לבסוף החליטו לבחור נציגות לפי רובעים, וככה ברובע הבדואי תהיה נציגות ערבית ופה לא. אחר כך יחשבו איך לפתח".

אנחנו מסיימים את הסיוור ליד מסעדה רומנית, שמתגאה בכך שהיא הראשונה שמכרה בירה מחבית בעיר. ממולנו עומד הסופרמרקט הראשון בעיר, זה שמשך אליו את לקוחות השוק והשאיר אותו מאחור.

"השוק יכול להיות נקודת אור ותקווה. מדובר באחד השווקים היחידים בארץ שיש בהם גם בית כנסת וגם מסגד פעילים. ההנהלה של השוק מבינה את הפוטנציאל של הרב-תרבותיות והיא רוצה להתייחס אליו בחידוש, היא מבינה שזה היתרון היחסי שלו. זה שיש כאן מגוון של עדות, צבעים ומוצרים זאת נקודת כוח מול הרשתות הגדולות וה'ביגים'. נראה אם הם יצליחו".

אנחנו מסיימים את הסיוור ליד מסעדה רומנית, שמתגאה בכך שהיא הראשונה שמכרה בירה מחבית בעיר. ממולנו עומד הסופרמרקט הראשון בעיר, זה שמשך אליו את לקוחות השוק והשאיר אותו מאחור.

"השוק יכול להיות נקודת אור ותקווה. מדובר באחד השווקים היחידים בארץ שיש בהם גם בית כנסת וגם מסגד פעילים. ההנהלה של השוק מבינה את הפוטנציאל של הרב-תרבותיות והיא רוצה להתייחס אליו בחידוש, היא מבינה שזה היתרון היחסי שלו. זה שיש כאן מגוון של עדות, צבעים ומוצרים זאת נקודת כוח מול הרשתות הגדולות וה'ביגים'. נראה אם הם יצליחו".

אנחנו ממשיכים להסתובב בין בתי הקפה-נרגילה שיושביהם מעשנים טבק אותנטי שנקנה לפי משקל, כמו תבלינים. האווירה נינוחה, מזמינה. ברובע הבגדים אנחנו נחשפים למגוון רחב של בגדים, מגלבויות ועד מגפי בלנסטון. "הגלבייה המסורתית היא שחורה מכף רגל ועד ראש", מסביר בעז, "יש טענה שאישה שתלבש אותה תצל על העור שלה במהלך היום ותחמם אותו בלילה. אם פעם כולן היו לובשות גלבייה שחורה, היום יש יותר ויותר נשים שלובשות גלבויות צבעוניות, כיסויי ראש אופנתיים ואפילו מכנסיים מתחת לגלבייה".

הרב-תרבותיות בשוק היא לא רק בין בדואים ליהודים. בבאר שבע יש כ-58 אלף עולים חדשים מ-72 מדינות שונות, מהווים 30% מכלל התושבים, כשהמוצא הארצי הוא 14%. יש כאן עלייה מברית המועצות לשעבר, מדרום אמריקה, מהודו ומאתיופיה. גם את זה רואים בצורה טובה ואותנטית בשוק, אם זה במוצרים או בחנות

התבלינים האתיופית עם הקמחים והדגנים, שלידה חנות הודית וחנות תבלינים מרוקאית ותיקה.



נסים אלגר'אוי, סוחר בשוק

<<

לחיית יחד. השאלה היא איך אפשר לנצל את זה מבחינה תרבותית ולהפיק תועלת, איך לקשר בין שני העמים. נכון שיש הרבה חיכוך, אבל אנחנו עובדים והולכים הביתה, אין לנו אירועי תרבות בכלל".

מה היית רוצה שיקרה?
 "הייתי רוצה שיהיה שיתוף פעולה גם בפן התרבותי. שיהיו אירועים משותפים, איזו חפלה קטנה ביחד. בואו נחשוף את הפולקלור הבדואי, את הפולקלור היהודי. לפי סוג האוכל אתה מכיר את הבנאדם, לפי השוק אתה מכיר את האנשים."

"מה אתה עושה כשאתה מטייל בעולם? קודם כל אתה נכנס לעיר העתיקה, אתה אומר לווייז והוא מביא אותך למרכז העיר. ככה אתה מבין מי אלו המקומיים, איך הם חיים. אם אתה בא לבאר שבע, לאן הוא יביא אותך?".

נגינה שמעולם לא ראיתי, גבינות קשות, כלי מאכל מיוחדים ואוכפים לגמלים.

נולדנו בשביל לחיות יחד
 "אהלן! בוקר טוב!", מקבל את פנינו נסים, בעל חנות בשוק שדואג שכל מי שנכנס אליו יקבל כוס קפה.

נאסים, שגר בשגב שלום, מאוד מחובר לשוק, על סחוריו המוסלמים והיהודים. "אנחנו עובדים ביחד", הוא אומר, "הקשר מאוד הדוק. אני לא בטוח שאפשר לעבוד האחד בלעדי השני. גם מבחינת קליינטורה, אמנם יש פה הרבה בדואים אבל גם הרבה ישראלים יהודים שקונים".

איך אתם מתמודדים בימים מתוחים?

"היום-יום יותר חזק מהדברים האלה. בסופו של דבר אנחנו נאמנים אחד לשני, אנחנו נולדנו בשביל

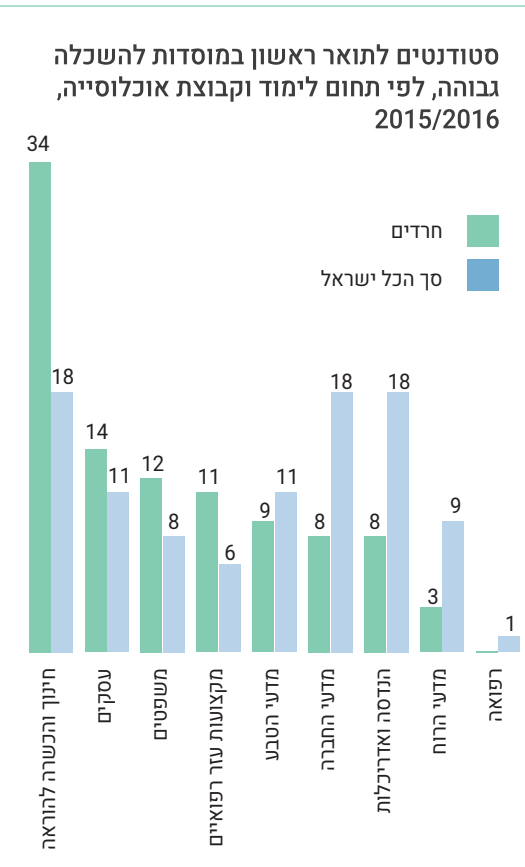
השוק היה ה-מקום בחיי הבדואים. בעבר היו מגיעים לכאן כדי לעשות סולחות, לריב ולהיפגש. באיזשהו מקום זה עד היום ככה ועדיין יש בו הרבה בתי קפה-נרגילות. כל הסחורות כאן הן סחורות מיוחדות שמגיעות מכל המזרח התיכון - מירדן, סוריה, לבנון, מצרים וערב הסעודית

חשבון פשוט | חרדים בהשכלה הגבוהה

בשנים האחרונות ישנה מגמת עלייה במספר הסטודנטים החרדים במוסדות להשכלה הגבוהה בכלל התארים (בשנת 2016 למדו 11,000 סטודנטים חרדים לעומת 5,500 בשנת 2011). אך למרות מספרם הגדל של החרדים בלימודי ההשכלה הגבוהה, שיעור ההשתתפות שלהם במוסדות להשכלה הגבוהה נמוך ביותר מפי 4 משיעור ההשתתפות של האוכלוסייה היהודית החילונית והדתית במערכת ההשכלה הגבוהה.

הוראה ומקצועות עזר רפואיים). החרדים לומדים מקצועות תכליתיים, למשל משפטים ומנהל עסקים, שמאפשרים השתלבות בשוק העבודה במקצוע שנלמד. עוד עולה מהנתונים, שב-5 השנים האחרונות זינק מספר הסטודנטים החרדים הלומדים את תחום מדעי המחשב ב-125%.

נכון לשנת 2017, רק 12% מהסטודנטים החרדים לומדים במסלולים המיועדים לחרדים באוניברסיטאות, וכל היתר לומדים במוסדות אחרים להשכלה גבוהה.



נתונים מתוך שנתון החברה החרדית 2017, המכון הישראלי לדמוקרטיה

שיעור הנשירה של הסטודנטים החרדים גבוה: כ-24% מהסטודנטים החרדים שלמדו לתואר ראשון בשנה שעברה, הפסיקו את לימודיהם בשנת הלימודים 2017 – לעומת 8.2% בלבד באוכלוסייה היהודית שאינה חרדית. בנוסף, שיעור הנשירה של הסטודנטים החרדים גבוה: כ-24% מהסטודנטים החרדים שלמדו לתואר ראשון בשנה שעברה, הפסיקו את לימודיהם בשנת הלימודים 2017 – לעומת 8.2% בלבד באוכלוסייה היהודית שאינה חרדית.

בנוסף, שיעור הנשירה של הסטודנטים החרדים גבוה: כ-24% מהסטודנטים החרדים שלמדו לתואר ראשון בשנה שעברה, הפסיקו את לימודיהם בשנת הלימודים 2017 – לעומת 8.2% בלבד באוכלוסייה היהודית שאינה חרדית. בנוסף, כ-40% מהחרדים שלמדו לתואר ראשון בשנת הלימודים שהחלה ב-2009, לא סיימו את לימודיהם לאחר חמש שנות לימודים, לעומת 20.5% בקרב האוכלוסייה היהודית הלא חרדית.

לאחרונה, אישרה המועצה להשכלה גבוהה (המל"ג) את המשך הפעלת התכנית הרב-שנתית לשילוב חרדים באקדמיה והציבה יעד לשנת 2022, להגדלת מספר החרדים הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה מ-11,000 ל-19,000 סטודנטים.

מנתונים שפורסמו בשנתון החברה החרדית בישראל לשנת 2017, של המכון הישראלי לדמוקרטיה ומכון ירושלים למחקרי מדיניות, עולה כי המקצועות שהחרדים בוחרים ללמוד הם פרקטיים ברובם וכאלה המאפשרים גם עבודה בתוך הקהילה החרדית (חינוך

לפחות חבר אחד מכל סוג. לפעמים נוח לנו להסתכל מהצד ולהגיד "הפרזיטים האלה לא מתגייסים, לא משלמים מיסים", אולי אפילו פעם תהינו איך זה שלא ראינו אף חרדי באוניברסיטה. אבל האם שאלנו את עצמנו פעם אם כשיבוא היום ששתי האוכלוסיות הללו ירצו ללמוד, לעבוד, להתגייס ולהשתלב, נהיה מוכנים לעשות ויתורים כדי שזה יקרה? האם כשחובת ההוכחה תהיה עלינו, ומה שיעמוד בין ערבי להשכלה גבוהה יהיה לימודים בעברית, ומה שיעמוד בין חרדי לעבודה מכובדת תהיה היכולת שלנו לאפשר מרחב ניטראלי – האם גם אז נזכור את המילים היפות על שילוב, דו-קיום, שותפות בנטל?

היום הזה הגיע. כמו שקראתם בעיתון שבידיכם, יותר ויותר חרדים וערבים משתלבים בחברה, באקדמיה, בעבודה, במערכת הביטחון ואפילו בשלטון המקומי והמרכזי. האם נאפשר לזה לקרות בצורה המיטבית? האם נדע לוותר על עקרונות מסוימים כדי שזה יקרה? או שאולי נעדיף להשתבלל בחיים הנוחים והמוכרים שלנו ונמשיך להתלונן?

כי מאחורי אחד, עומדת היא או שמלפניה עומד ההוא. ולשניהם מספר, אחד גבוה ואחד נמוך, וזה הגבוה יגיע ראשון ואילו השנייה תאחר. אז אולי זה הרגש? כי זה יתרגז, וזו תגלגל את עיניה. והאחר מדבר בקול רם מדי, ובלשון אחרת שזו לא מבינה. והיד של ההוא נוגעת בטעות בגבו של זה שמלפנים. אז ההוא יתרחק. העיקר לשמור על הפער. אז האם בנימוסים עסקינן דווקא? כן, נחליט על נימוסים.

הילה בראון היא משתפת הלל בן גוריון בתכנית "מזוה מקומית" המביאה לחיבור בין אמנים צעירים, סטודנטים ותושבי באר שבע, תחת הנושאים של זהות יהודית, ישראליות וקהילתיות, בתמיכת CJA

באחת הסצנות בסדרה "שבאבניקים", ששודרה בחודשים האחרונים ב'הוט', כוכבי הסדרה, ארבעה נערים חרדים, קמים בוקר אחד ומגלים שמול החלון שלהם נתלה שלט חוצות ענק שעליו תמונה של דוגמנית. במהלך חילופי הדברים, אומר אחד מהם, גדליה:

"אתה יודע מה אני מרגיש? אני מרגיש שיוזקים עליי. פשוט לוקחים אותי בשבי. תראה, אני לא יכול להסתכל לשום מקום".

המילים האלו, שלמרות האופי הקומי של הסדרה נאמרות ברצינות, משקפות במובן מסוים את המציאות שלנו במדינה. התחושה של כל מגזר היא שהוא מיעוט ושהוא חייב להיאבק כדי שלא ידרכו עליו.

רוב האנשים שקוראים את השורות האלה לא בהכרח חיים את המציאות שאני כותב עליה. אנחנו חיים בבועה הבן-גוריונית שלנו, מסביבנו בעיקר אנשים שדומים לנו, וגם אם במקרה נפגוש חרדי או ערבי, רוב הסיכויים שלא תהיה בינינו אינטראקציה. אנחנו לא מחפשים את זה וזה בסדר, אף אחד לא אמר שחייבים

עמידה בתור היא עניין חברתי. ואולי פוליטי?

הילה בראון



תקווה ישראלית בקמפוס

ביקור נשיא המדינה:

אירוע פתיחת שנת הלימודים תשע"ח התקיים במעמד נשיא המדינה מר ראובן רובי ריבלין, ברוח תכנית 'תקווה ישראלית באקדמיה'. נשיא המדינה מאמין כי האוניברסיטה היא מקום ליצירת החיבור ההכרחי בין הקבוצות בחברה הישראלית. בביקורו אמר: "אני יודע שהנהלת האוניברסיטה, הסגל וגם אגודת הסטודנטים מחויבים לתהליך של חיזוק הקמפוס וקידום שותפות בין האוכלוסיות המגוונות שמגיעות לכאן. ראיתי את היעדים השאפתניים שהעמידה לעצמה האוניברסיטה כשותפה של בית הנשיא בתכנית הדגל 'תקווה ישראלית באקדמיה'. עכשיו צריך להפוך את המחויבות למעשים. וזה דורש מאמץ אקטיבי קודם כל מהסגל, אבל גם מצדכם, הסטודנטיות והסטודנטים".

פרס ברלסון:

פרס ברלסון להבנה בין יהודים לערבים מיועד לגופים או לאנשים פרטיים שמקדמים את ההבנה בין יהודים לערבים. גובה הפרס הוא 20,000 ש"ח. ניתן להגיש מועמדות לשנת תשע"ח.

קול קורא לעידוד מחקרים העוסקים בתקווה ישראלית:

בתוך מכלול הפעילות המקדמת את מטרת התכנית 'תקווה ישראלית', האוניברסיטה תעניק פרסים למחקרים ולעבודות גמר העוסקים בתחום: מחקרים על קבוצות או מגזרים בחברה הישראלית והאינטראקציות ביניהם, וכן מחקרים על זהויות בחברה הישראלית והאינטראקציות בין מרכיבי הזהויות השונים. הפרסים יוענקו לחוקרים בלימודי תואר שני או דוקטורט – עד 10,000 ש"ח, לסטודנטים לתואר ראשון – עד 2,000 ש"ח, ולתלמידי תיכון – עד 500 ש"ח.

<http://in.bgu.ac.il/cau/israeli-hope/pages/news/research-awards.aspx>

קוביית רוטשילד:

הקובייה פיתחה מערך של הכשרות תרבותיות מותאמות ארגון. עד כה הועברו בקובייה הכשרות רבות למשרתת ישראל, לצה"ל ועוד. לצורך תכנית 'תקווה

ישראלית', פיתחה הקובייה הכשרה מותאמת לחברי הסגל האקדמי והמנהלי באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. ההכשרה לחברי הסגל תחל במהלך שנה"ל תשע"ח.

אגודת הסטודנטים ותקווה ישראלית:

כחלק מהתכנית 'תקווה ישראלית', מפעילה האגודה אירועים ותכניות לחיבור וליצירת קשר בין סטודנטים יהודים וערבים באמצעות שפה ותרבות, על-ידי מופעי תרבות, הופעות דו-קיום של אמנים יהודים וערבים, יריד ספרים בערבית, סיור ראשי תאים וארגונים לבית הנשיא בנושא תקווה ישראלית ועוד. בנוסף, האגודה שמה דגש השנה על הנגשת השירותים והתכנים שלה לקהל דובר השפה הערבית.

אי-כנס (האקטון) Socio-Novation:

ב-10 במאי יתקיים אירוע אי-כנס שנתי באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. האירוע יתקיים השנה בשיתוף בין קוביית רוטשילד במחלקה למעורבות חברתית, מרכז בנג'ים ליזמות וחדשנות בפקולטה לניהול ע"ש גילפורד גלייזר, תכנית 'תקווה ישראלית' באוניברסיטה ואגודת הסטודנטים באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. הנושא המרכזי שבו יעסוק האי-כנס הינו "תקווה ישראלית". האירוע יאפשר למשתתפיו לגבש רעיונות לפרויקטים חברתיים פורצי דרך ברוח 'תקווה ישראלית'. משתתפי ההאקטון יוכלו להציג בתחילת האירוע כיווני מחשבה ליתר המשתתפים, לגבש צוותים ויחד להתחיל בתהליך שבסופו ישאפו לשנות את העולם ולהפוך אותו למקום טוב יותר.

מודעות דרושים:

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב מפעילה מאמץ פרו-אקטיבי לגיוס עובדים חרדים וערבים על-ידי פנייה לשירותי תעסוקה ועמותות העובדות עם האוכלוסיות הללו. בכל מודעות הדרושים שולב המשפט בעברית ובערבית: "אוניברסיטת בן-גוריון בנגב פועלת לגיון תעסוקתי ומעודדת הגשת מועמדות למכרזים מקרב האוכלוסייה הערבית והחרדית".

הידברות בקהילה – השפה כגשר בין-תרבותי:

סטודנטים וחברי סגל ערבים יוצרים שיח בערבית בבית



ביקור נשיא המדינה בקוביית רוטשילד



נשיא המדינה ריבלין עם נשיאת האוניברסיטה פרופ' כרמי

אביב שאול והמסע בחברה הישראלית

זמן קצר לאחר שחרורו, יצא אביב, סטודנט במחלקה לפוליטיקה וממשל, למסע ברחבי הארץ, מדרום ועד צפון. המסע כלל מפגשים עם אלפי ישראלים מכל המגזרים והשכבות. "הרגשתי שהשיח הפוליטי בישראל הוא נוראי, ושאיני לא מסוגל יותר לרכוש ידע על מה שקורה סביבי באמצעות מתווכים. לא רציתי שאחרים יספרו לי מיהם החרדים, לא רציתי לשמוע מהתקשורת מה קורה בשטחים; רציתי לראות את המציאות הישראלית בעצמי". כיום, אביב הוא יזם של 'לא לפחד כלל', שואף להקים פרויקטים נוספים המתבססים על קיום מפגשים בלתי אמצעיים ככלי להיכרות מעמיקה ובלתי מתפשרת של החברה הישראלית עם עצמה.

ספר יהודי, במקיף ז' בבאר שבע, וסטודנטים וחברי סגל יהודים יוצרים שיח בעברית מדוברת ביישוב הבדואי אום בטין. בני הנוער הערבים והיהודים מלמדים את הסטודנטים ואת חברי הסגל בשפתם. את היוזמה מובילים דיקנאט הסטודנטים יחד עם תקווה ישראלית, שאג"י, אגודת הסטודנטים – מדור מעורבות, ואג"ק.

'מעורב' שואל

מעורב:

נכון להיום נבחנת בבג"ץ שאלת שילוב החרדים באקדמיה, כשעמדת המל"ג היא שיש לאפשר להם הפרדה מגזרית ומגדרית תחת תנאים מסוימים כגון הפרדה בתואר ראשון בלבד וקיום מרחב ציבורי מעורב. מהי עמדתך לגבי הפרדה כזו, שתבטא בין היתר בשיעורים נפרדים לחרדים וחרדיות ולימוד גברים על ידי מרצים גברים בלבד?

נטע מירון, סטודנט לפוליטיקה וממשל:

אמנם שילוב המגזר החרדי באקדמיה הוא קריטי, אך מצד שני צריך לראות שזה לא פוגע באנשים אחרים. במידה ויוצרים מסלולי למידה לחרדים בהם ילמדו רק גברים, יש למצוא דרך בה מרצות באוניברסיטה (שהן ממילא מיעוט) לא תפגענה מהמהלך. הבעיה היותר קשה שאני צופה תהיה, באופן אירוני, במידה והפרויקט יצליח, כאשר תהיה אוכלוסייה חרדית גדולה בתוך האוניברסיטה והמחלקות והחיכוכים יגדלו מאוד. צריך להתחיל את המהלך בקטן ולעשות אותו בצורה הדרגתית כדי להבין בזמן את כל ההשלכות שיהיו לו ולא רק כשיהיה מאוחר מידי. להשתלבות החרדים באקדמיה יכול להיות אפקט מבורך לכולם, אך ישנו גם פוטנציאל לנזק למרקם האוניברסיטאי.

ד"ר תהילה קלעג'י, ניהול ויישוב סכסוכים:

הנגשתה של השכלה גבוהה לקבוצות מיעוט מן החברה הישראלית, מהווה יעד חברתי וממשלתי ראשון במעלה. על מנת לסייע בפתרון הקונפליקט, יש להתחקות אחר מתווה מאוזן ומוסכם ככל הניתן, שיתחשב בערכיה של החברה החרדית מחד, תוך שמירה מרבית על ערכי החברה הישראלית מאידך. כולי תקווה כי המרחב האקדמי יהווה גשר בין חלקי החברה הישראלית ויסייע בקבלת האחר. אל לנו לפספס הזדמנות זו!

ד"ר אבי ברזלי, המחלקה ללימודי מדינת ישראל:

לחברה הישראלית חשוב מאוד לכלול את אוכלוסיות המיעוטים, בייחוד המוסלמית והחרדית, במרחבי הפעילות השונים. בלא אלה, נפקיר את שתי הקבוצות האלה לפיגור, מצד אחד, ונחולל נזק מצטבר ומתגבר לחברה הישראלית מצד אחר. חובה להתמודד עם מיעוט נשים מוסלמיות וגברים חרדים בשוק העבודה, עוני ועומס על שירותי הרווחה. במקביל יש להבטיח שמשלולי הוראה מופרדים לא יפגעו באפשרויות התעסוקה של מרצות או מרצים.

אליחי כהנא, סטודנט במחלקה ללימודי מדינת ישראל:

עדיף לקיים ולפתח את תכניות השילוב לחרדים באקדמיה, גם במחיר של ירידה מסוימת בביטוי של השוויון החברתי, משלוש סיבות עיקריות: 1. הפגיעה בשוויון תהיה מוגבלת ונמוכה בגלל שהמיעוט לא כופה את אמונתו על הכלל, אלא מגדיר מתחמים בהם רק הוא יוגבל. 2. בעקבות השילוב החברה החרדית תלך ותתקרב לערכים של החברה הישראלית, בעיקר לערך השוויון. המציאות מלמדת אותנו שהחרדים כן רוצים להתקרב לישראלים. 3. יש לנו אינטרס "לתפוס צד" ולהעצים את החרדים המתונים שתומכים בהשתלבות מול אלו שמתנגדים לה ונאבקים בה.

פרופ' נבו יצחק, המחלקה לפילוסופיה

אני מתנגד נחרצות להנהגת לימודים מופרדים מכל סוג שהוא, מגזרי או מגדרי, באוניברסיטה. הפרדה כזו היא אפליה, והיא מנוגדת לערכי האקדמיה, לחוקת האוניברסיטה ולקודק האתי שלה. גילוי נאות: אני נמנה עם מגישי הבג"ץ כנגד ההפרדה באקדמיה.

צרו איתנו קשר:
bgu.meorav@gmail.com

אתם מוזמנים לפנות אלינו עם תגובות,
רעיונות לכתבות, נושאים לגיליונות הבאים,
טורי דעה, ראיונות, מושגים "לחשבון פשוט",
קפה, תה, שתיים סוכר.